

E. CSORBA CSILLA:
BARÁTI EMLÉKÜL – JÓKAI MÓR
JÓKAI MÓR ÖSSZES FÉNYKÉPE

Százhuszonkilenc Jókai-fénykép reprodukciója sorakozik egymás után a *Fototéka* sorozat második kötetének lapjain: az első az 1861-i országgyűlés képviselőjét ábrázolja, az utolsó már az üvegfedelű koporsóban nyugvó halottat. Nagy számuk ellenére eléggé egységes típusúak a fotók: legtöbbször az írófejedelem áll előttünk, öntudatosan, ünnepélyes tartással, amelyet még jobban kiemel a derékba szabott császárkabát vagy a pompás díszmagyar. A fényképezés technikai fejlődése s az öregedés hozza magával, hogy a fényes írói jubileum – 1894 – után már kényelmesebben otthonos fesztelenséggel lép a lencse elé Jókai. Megörökítik szüretelés közben, íróasztalánál, kedves rózsái között vagy a nizzai tengerparton sétálva. Dolgoztatott a főváros minden valamirevaló „fényírójával”, de igénybe vette balatonfüredi, debreceni, fiúmei, kolozsvári mesterek szolgálatait, sőt Abbáziában, Berlinben, Nápolyban, a Riviérán is készült róla felvétel.

A kiadvány nemcsak az anyaggyűjtés nagysága és a képleírások pontossága miatt érdemi meg az irodalomtörténészek elismerését. A bevezetésben E. Csorba Csilla találó megfigyeléseket tesz a Mester „pompára, ünneplésre, népszerűsége” való hajlamáról, dedikációinak „egyszerű, személytelen” voltáról, joggal fejtegeti, hogy Jókai fotója „népszerűsítési eszköz és médium közte meg olvasói” (tegyük hozzá: kivált külföldi olvasói, műfordítói) között. Fontos észrevételt olvashatunk a dedikált felvételek címzettjeinek személyéről: „... feltűnően nagyszámú fényképet küldött szerkesztőismerőseinek, színházi szakembereknek, színészeknek” (18), másfelől igen kevés olyan ajánlás van, amellyel politikai elvokonait, íróársait tisztelte meg. A következő költőkre, írókra bukkanhatunk gyors szemle után: György Aladár, Szigligeti Ede, Gárdonyi Géza, Heltai Jenő, Balla Miklós (korán elhunyt lírikus), s a kurta névsort legföljebb Vámbéry Ármin említésével egészíthetnénk ki.

Vaskos tévedés lenne mindebből azt a következtetést levonni, hogy nagy elbeszélőnket nem fűzte ismeretség a századvég, századforduló literátoraihoz. Levelezéséből, emlékiratokból tudjuk, jó néhány esztendeig irodalmi szalonnak számított a Bajza utcai ház, ahol Bródy Sándor, Justh Zsigmond, Herczeg Ferenc éppúgy megfordult, mint az imént említett Gárdonyi Géza avagy Heltai Jenő. Ha az utóbbi kettő kapott dedikált fotográfiát, nyilván kijárt ez a többieknek is. De miért ne részesült volna ily apró megtiszteltetésben a Jókai nagyságát kanoni-

záló Beöthy Zsolt, az olykor személyi titkárként eljáró Vadnay Károly, a jogtanácsosként is szereplő Eötvös Károly, hogy történelmi regényeinek anyagszállítójáról, Thaly Kálmánról ne is beszéljünk? Csakhogy e felvételek lappanganak, s talán sohasem kerülnek már közgyűjteménybe. Ám ne legyünk pesszimisták! Ha a közelmúltban terjedelmes munkáinak teljes kézírata – köztük a már végképp elveszettnek hitt *Emléksorok* – került haza Caracasból, akkor bízhatunk néhány tucat fénykép felbukkanásában is. Annál inkább, hiszen rendszeres kutatás eddig csak itthon, s részben Csehszlovákiában folyt, holott a szomszédos országok gyűjteményei még sok meglepetést tartogathatnak. (Jókai többször képviselt erdélyi választókerületeket az országgyűlésen, sok szál fűzte osztrák írókhoz, politikusokhoz, tudósokhoz.)

Eppen bécsi kapcsolatai ismeretében határozható meg, ki volt az 1896 augusztusában arcképpel megajándékozott Frauenberger Ferenc, akinek kilétét E. Csorba Csilla nem tudta tisztázni (vö. 112–113.). Kunszery Gyula adatközlése (*Jókai Mór és a bécsi szabadelvűek*. It, 1980/3.) adja kezünkbe a megfejtést. Eszerint Frauenberger, bécsi liberális politikus – tiltakozásul a császárvárosban tért hódító antiszemitizmus ellen – a millennium évében politikai elvbarátai kíséretében látogatást tett a magyar szabadelvűeknél. Ekkor kapta a fényképet, amelyen Jókai meg is magyarosította, Franzból Ferencé tette. Végül két apró tévedést kell kiigazítanunk: az író nagy szerelmét nem Lukinics (82, ill. 259.), hanem Lukánich (Lukanics) Ottiliának hívták. Boleslawa Jaroszewska, lengyel Jókai-fordító esetében pedig a családnév cserélődött fel. Vezetékneve Jaroszewska, eszerint kellett volna bekerülnie a névmutatóba, nem pedig keresztneve, Boleslawa alapján (257).

Mindenesetre a *Fototéka* sorozat – Láng József szerkesztése – megérdemli a folytatást, E. Csorba Csilla pedig hivatott arra, hogy Jókai mindenfajta képi ábrázolásának ikonográfiáját összeállítsa. (Népművelési Propaganda Iroda, 1981.)

NAGY MIKLÓS

T. ERDÉLYI ILONA: ERDÉLYI JÁNOS

Az Akadémiai Kiadó hasznos sorozatának, *A múlt magyar tudósainak* legújabb kötete a 19. századi magyar szellemi élet kiemelkedő egyéniségének, Erdélyi Jánosnak sorsát és alkotói pályáját mutatja be.

Tanulságos – máig szólóan tanulságos –, akár szimbolikusnak is nevezhető sors Erdélyié. 1842 januárjában a Kisfaludy Társaság költői